

El nazisme i altres misèries, segons el detectiu Bernie Gunther

L'escriptor escocès Philip Kerr, mort ara farà un any, va combinar molt hàbilment la novel·la negra i la història del nazisme —i les seves seqüeles en el segle XX— en la sèrie Berlín Noir, que reunirà catorze novel·les protagonitzades pel detectiu Bernie Gunther, quan surti l'últim volum, a l'abril. Rescatem els seus retrats de nazis i altres infames personatges del segle XX.

Per Àlex Milian

*"Del passat destruïm misèries,
esclaus, aixequen vostres cors,
la terra serà tota nostra,
no hem estat res i ho serem tot..."*

Un personatge de *A man without breath* canta aquest fragment de *La Internacional* en català (en l'original), en un bosc de Smolensk (Rússia) controlat pels alemanys el 1943. Es tracta d'un rus que ha lluitat amb les Brigades Internacionals, a Catalunya, durant la Guerra Civil i a Smolensk es retroba amb un vell enemic, un metge espanyol, una mena de Josef Mengele ibèric de ficció —però col·laborador del molt real Antonio Vallejo-Nájera—, del qual decideix venjar-se. Després ho celebra entonant aquests versos en una llengua desconeguda per a tots els presents (alemanys, russos i polonesos).

És només una de les moltes denúncies que s'amaguen dins de la sèrie Berlín Noir de l'escrip-

tor escocès Philip Kerr. En les seves aventures pel segle XX, des de 1928 fins a 1957, el seu detectiu protagonista, Bernie Gunther, es troba implicat en trames històriques de tota mena, des de la preparació dels Jocs Olímpics de 1936 a Berlín (*Si els morts no ressusciten*, La Magrana, 2009) fins als casos més escandalosos de talps en l'espionatge britànic de l'MI6 (*La otra cara del silencio*, RBA, 2016) passant per la fugida de nazis a l'Argentina (*Una llama misteriosa*, RBA, 2009). Només tres novel·les de la sèrie han estat editades en català, per La Magrana (*Si els morts no ressusciten*, *Gris de campanya* i *Praga mortal*), i la resta estan publicades per RBA.

Bernie Gunther és un detectiu format en la República de Weimar, ideològicament proper al socialisme alemany, però atrapat en l'opressiva gàbia del nazisme, que es va tancant al seu voltant sense deixar-lo mai lliure.

A *Pàlid criminal*, Gunther afirma que "per a un detectiu ser cínic és tan necessari com per a

PRATS I CAMPS / ARXIU

ment coneguda com l'Alex, perquè la seva seu central, la prefectura, està ubicada a la plaça Alexanderplatz de Berlín.

March violets ('Violetes de març') va ser el primer lliurament de la sèrie Berlín Noir. Publicada el 1989, va ser la presentació de Gunther en societat, un protagonista-narrador amic de la hipèrbole i l'humor estrafet, el cinisme i el sarcasme. L'obra va rebre el Premi de Novel·les d'Avantures de l'editorial francesa Éditions du Masque (Prix du roman d'aventures) i el 2011 va ser elegida per *The Guardian* com una de les deu millors novel·les sobre Berlín de tots els temps.

El personatge ha acabat criticant no només el nazisme (els camps de concentració, la corrupció generalitzada, l'arbitrarietat de la justícia, la ignorància i els experiments mèdics) sinó també les cruels actuacions de l'exèrcit rus després de la Segona Guerra Mundial; l'actuació de nord-americans, anglesos i russos en el repartiment postbèl·lic de Berlín; la hipocresia francesa durant l'ocupació i després; la crueltat dels nazis croats; la cara més lletja del peronisme argentí o les màfies nord-americanes a Cuba.

La peculiaritat de la sèrie de Bernie Gunther és que no segueix un ordre cronològic i, fins i tot, sovint barreja dues històries de moments diferents connectades per algun element de la trama. Una prova clara de la llibertat cronològica és que l'últim dels llibres de la sèrie, que es publicarà a l'abril, *Metropolis* (RBA), explicarà la història del Gunther més jove: estarà situada en 1928 quan l'aventura més antiga publicada fins ara era de 1932 (*Una flama misteriosa*). I la història del Gunther més gran, situada el 1957, s'explica en la novel·la que s'acaba de publicar al febrer, la pe- →

un jardiner tenir mà amb les plantes'. A *Blau de Prússia*, situat cronològicament el 1939, Gunther s'autodescriu així davant d'Albert Bormann, un cap de les SS molt proper a Hitler: "Sóc berlinès de soca-rel, la qual cosa significa que sóc tossut per naturalesa. No necessàriament en el sentit positiu. Vaig aprovar l'examen d'accés a la universitat i podria haver cursat estudis superiors si no hagués sigut per la guerra. Vaig veure prou coses a les trinxeres per convèncer-me que el fang m'agrada encara menys que la neu. Vaig ingressar a la policia de Berlín just després de l'armistici. Vaig arribar a detectiu. Vaig treballar en la Comissió d'Homicidis. Vaig resoldre uns quants casos. Vaig treballar pel meu compte durant una temporada, com a investigador privat, i m'anava prou bé, guanyava diners, fins que el general Heydrich em va convèncer perquè tornés a la Kripo".

La Kripo és la policia criminal de Berlín, el cos policial del qual depèn Gunther, més popular-

➤ VIATGE EN EL TEMPS DE BERNIE GUNTHER

Violetes de març (1989)
Berlín, 1936

Pàlid criminal (1990)
Berlín, 26 agost 1938 –
10 novembre 1938

Rèquiem alemany
(1991)
Berlín, hivern de 1947 –
primavera de 1948

Els uns pels altres (2006)
Munic, 1949

Una flama misteriosa
(2008)
Buenos Aires, 1950

**Si els morts no
ressusciten** (2009)
Berlín, 1934 / l'Havana,
1954

Gris de campanya (2011)
l'Havana, 1954 / Minsk,
1941

Praga fatal (2011)
Praga, 1941

Un home sense alè
Berlín i Smolensk
(Rússia), 1943

La dama de Zagreb
Berlín i Bòsnia, 1942

L'altre costat del silenci
(2016)
Costa Blava francesa,
1956

Blau de Prússia (2017)
Costa Blava-Alemanya,
1956 / Obersalzberg
(Baviera), 1939

Laberint grec (2019)
Berlín i Atenes, 1957

Metropoli (prevista abril
2019)
Berlín, 1928

+ ELS PERSONATGES HISTÒRICS DE LA SÈRIE BERNIE GUNTHER

➔ **Reinhard Heydrich**
Halle, 1904-Praga, 1942

Cap de l'Oficina de Seguretat del Reich, que incloïa la Gestapo, l'SD i la Kripo. Primer cap de Gunther.

"Alt, esquelètic, amb la seva cara llarga i pàl·lida mancada d'expressió, com el guix d'una màscara mortuòria, i els seus dits com el gel entrelaçats a l'esquena, recta com un pal d'escombra". (*Violetes de març*)

"Pagat d'ell mateix, Heydrich allargà el discurs uns minuts més. No era precisament un gran orador. Reservat i calculador, li mancaven el populisme i l'ampullositat retòrica de Hitler. La seva veu era massa aguda per inspirar els homes, i el pitjor de tot era que li agradava encadenar tirallongues de paraules alemanyes, quan una o dues paraules més modestes haurien fet el fet. És clar que allò era típic dels

nazis, que se servien del llençatge per emascarar la seva pròpia ignorància i estupidesa —de la qual posseïen un cabal inesgotable—, així com per aconseguir que les seves paraules tinguessin l'efecte placebo de l'autoritat." (*Praga morta*)

➔ **Arthur Nebe**
Berlín, 1894-1945

Successor de Heydrich al capdavant de la Kripo. Va ser executat per les SS per haver participat en un intent d'assassinat de Hitler el 1944.

"La meua llanterna va posar de relleu les seves faccions. Tenia un aire cosmòpita, encara que ell parlava amb accent berlinès. Alguns dirien que semblava més que un poc jueu, considerant la mida del seu nas. Aquell nas que dominava el centre de la cara com la vareta d'un rellotge de sol i tirava del llavi superior forçant un fi somriure desdenyós. Tenia el cabell ros, que ja tirava a blanc, molt curt, la qual cosa accentuava l'alçada del seu front. Era una cara astuta i artera, i se li adeia perfectament" (*Pàlido criminal*)

➔ **Joseph Goebbels**
Rheydt, 1897 – Berlín, 1945

Ministre de la Informació i Propaganda del Tercer Reich

"El ministre va entrar coixejant en el seu despatx d'en Leopold Palast a tota pressa, i si la catifa no hagués sigut tan grossa, la distància entre la porta, enorme, i la seva taula no hagués estat tan gran, potser no hauríem reparat en la llustrosa sabata especial i l'aparell ortopèdic de metall més llustrós encara. Bé, a penes. Ho estàvem esperant, és clar: es contaven tants acudits sobre la pota enfonsada de Joey que era més cèlebre fins i tot que ell mateix —gairebé una atracció turística de Berlín—, i el jutge i jo vam parar atenció al seu peu contrafet només per poder dir que ho havíem vist, de la mateixa manera que a un li agradava poder vantar-se d'haver vist l'ossa Lotte."

"Quan Goebbels va entrar caraquejant a la cambra, el jutge i jo ens vam posar dempeus i vam fer la salutació de costum, i ell va tirar una maneta delicada per damunt del múscle a imitació del Führer, com si espantés un mosquit irritant o foragités al-

gun adulator, dels quals n'hi havia en abundància en el Ministeri d'Informació Pública i Propaganda." (*Un hombre sin aliento*)

➔ **Hermann Goering**
Rosenheim, 1893 – Nuremberg, 1946

Ministre plenipotenciari per Prússia, ministre d'Economia i mariscal de la Luftwaffe.

"Goering va somriure lentament. Amb el seu front ample, els seus ulls freds, la seva ressonant veu de baix, la seva barbeta d'au rapaç i la seva panxa mandrosa, em recordava sobretot un enorme i gras tigre devorador d'homes. Com si fos telepàticament conscient de la impressió que em provocava, es va inclinar cap a endavant en la cadira, va recollir el cadell de lleó de la catifa i el va bressolar en els seus genolls, que tenien la mida d'un sofà." (*Violetes de março*)

➔ **Heinrich Himmler**
Múnic, 1900 - Lüneburg, 1945

Un dels tres homes forts de Hitler, amb Göring i Goebbels. Cap de les SS i després ministre de l'Interior.

→ última de la sèrie, *Greeks bearing gifts* (*Laberinto griego* en la versió de RBA)

Entre les novel·les que combinen dues històries hi ha també *Si els morts no ressusciten* i *Blau de Prússia*. A *Si els morts no ressusciten*, viatgem a l'any 1934, quan Bernie Gunther ha deixat la Kripo (la policia criminal) per una feina de detectiu a l'Hotel Adlon. Hitler ha arribat al poder un any abans, el gener de 1933, i s'ha anunciat que els Jocs Olímpics de 1936 se celebraran a Berlín. Una periodista nord-americana, Noreen Charalambides, contracta Gunther per esbrinar el maltractament del govern de Hitler als jueus. Tots dos descobreixen que la prohibició expressa que els jueus participin en la construcció de l'Estadi

Olímpic acaba —secretament— quan la construcció s'endarrereix força i necessiten tota la mà d'obra que sigui possible.

Però la relació que surt entre Gunther i Charalambides és utilitzada pels seus enemics. La periodista és obligada a marxar d'Alemanya amb l'amenaça que, si no, Gunther en sortirà perjudicat i Gunther acabarà ocultant els seus descobriments amb l'amenaça que ella morirà.

Tots dos es retrobaran trenta anys després a l'Havana, on Gunther ha fet cap després de passar per Argentina: "Ella i jo ens vam veure alhora. Si no, jo hauria marxat dissimuladament. Hauria marxat dissimuladament perquè estava vivint a Cuba amb un nom fals, i com menys persones ho sabessin,

“Com ningú no portava uniforme, va ser una mica difícil distingir-lo amb el seu vestit creuat de color fosc. Era més alt del que esperava i també més jove, potser no tenia més de 37 o 38 anys. En parlar, semblava un home de maneres suaus i, amb l'excepció del seu enorme Rolex d'or, la meua impressió general va ser que podries imaginar-te'l com un director d'escola en lloc del cap de la policia secreta alemanya. Què tindrien els rellotges de polsera suïssos que els feia tan atractius per als homes amb poder?” (*Un hombre sin aliento*)

➔ **Franz Six**
Mannheim, Alemanya, 1909 – Bolzano, Itàlia, 1975

“Six seria un criminal nazi, però no hi havia dubte que era un criminal nazi altament qualifi-

cat. No es pot dir que tingués l'aspecte d'ari ideal defensat per Himmler. D'uns trenta anys, tenia els cabells obscurs, un rictus de suficiència als llavis i no semblava més jueu que Paul Begelmann. Feia un lleuger tuf a colònia i hipocresia.” (*Unos por otros*)

➔ **Karl Brandt**
Mulhouse, 1904 – Landsberg am Lech, 1948

Metge i criminal que va dirigir el programa d'eutanàsia de 1939.

“Un home alt, sorprenentment guapo i d'aspecte sever d'uns trenta i tants anys. Tenia els pòmuls marcats i el pel castany pentinat amb una ratlla molt i molt pulcra que es tocava de tant en tant amb el lateral de la mà, com si a l'hospital bufés un vent que estigués a punt de fer imprescindible l'ús d'una pinta. Era gairebé el rostre d'un actor protagonista —la classe de cara que li podria haver fet guanyar un paper principal en una de les pel·lícules del doctor Goebbels—, si no fos perquè als seus ulls freds i foscos els mancava alguna cosa. Es feia difícil creure que era el rostre d'algué que es dedicava a curar. Més avi-

at semblava la cara d'un fanàtic capaç de profetitzar l'arribada d'un diluvi bíblic i un nou Cirus del nord que reformaria l'Església, o potser l'adveniment d'una nova religió.”

“No puc dir que fos un gran metge, però era fàcil entendre per què Hitler el tenia a prop. Recte com una vara i amb les maneres solemnes d'un escolanet, tenia bon aspecte amb el seu uniforme negre, encara que no semblava un metge que tingués la cura per a res molt greu, sens dubte podria haver espatat i fet fora un refredat o una tos persistent.” (*Azul de Prusia*)

➔ **Meyer Lansky**
Grodno, Rússia, 1902 – Miami Beach, EUA, 1983

Mafiós nord-americà i jueu amb interessos a Cuba.

“Primer els vaig ensumar. La forta aroma d'un petit incendi forestal: uns quants cigars havans dels grossos. Després els vaig sentir: veus cidraneres nord-americanes, riallades masculines escandaloses, blasfèmies contínues, alguna paraula o

frase escadussera en ídix i en italià, més riallades escandaloses. A la sala d'estar vaig passar pel costat de les escorrialles d'una partida de cartes: una taula gran plena de fitxes i vasos buits. Ara que la partida de cartes s'havia acabat, estaven tots a la petita terrassa de la piscina: homes amb vestits ben tallats i cares rotundes, però potser ja no tan brutals com abans. Alguns portaven ulleres i americanes d'esport amb mocadors ben plegats a la butxaca del pit. Tots semblaven exactament el que pretenien: empresaris, hostalers, propietaris de clubs, restauradors. I potser només un policia o un agent de l'FBI hauria reconegut el que aquells homes eren realment, tots ells amb reputacions guanyades als carrers de Chicago, Boston, Miami i Nova York durant els anys de la llei seca. Tan bon punt vaig posar els peus a la terrassa vaig saber que estava entre les bèsties grosses del món del crim organitzat de l'Havana: els grans caps de la màfia amb qui s'omplia la boca el senador Estes Kefauver. Havia vist alguns dels testimonis del Comitè del Senat a les notícies. La vista havia divulgat els noms de molts dels caps, inclòs l'home de la nàpia i els cabells foscos i repentins, que duia una americana d'esport marçó amb una camisa oberta. Era Meyer Lansky.” (*Si els morts no ressusciten*)

millor. Una altra raó és que no estava precisament en el meu millor moment. No havia estat en el meu millor moment des de la primavera de 1945. La Noreen, en canvi, estava gairebé igual. Tenia alguns blens de cabells grisos entre els castanys i un parell d'arrugues al front, però seguia sent preciosa.”

Blau de Prússia també combina dues novel·les. La primera és la fugida de Bernie Gunther de la Costa Brava a Alemanya, després de ser reconegut i retingut pels serveis d'intel·ligència de l'Alemanya comunista, la República Democràtica Alemanya, en el seu refugi de Villefranche. El perseguidor de Gunther és Fiedrich Korsch, un antic col·laborador seu, un ajudant dels temps de la policia de Berlín i el nexa d'unió amb la segona his-

tòria: quan, l'abril de 1939, Gunther rep l'encàrrec de resoldre un assassinat en el Berghof, la segona residència de Hitler, pocs dies abans que el Führer s'hi desplacés per celebrar el seu aniversari.

Però possiblement l'obra que funciona més clarament com un rellotge és *Praga mortal*, on Philip Kerr reuneix en una mansió els oficials més destacables de les SS i l'SD (el servei d'intel·ligència de les SS). Un assassinat els convertirà a tots en sospitosos i Bernie Gunther, com a detectiu amb carta blanca, podrà interrogar-los a tots com es mereixen. És aquí on l'autor escocès demostra la seva habilitat per retratar personatges històrics, introduir-los en la trama i descobrir les misèries del nazisme (vegeu-ne una mostra al requadre). ●